

માગશર સુદ ૧, શનિવાર તા. ૧૪-૧૨-૧૯૭૪
શ્લોક-૨, પ્રવચન-૪

‘અરિહંતાદિને એકદેશ સિદ્ધપણું પ્રગટ થયું છે,...’ અરિહંત આચાર્ય ઉપાધ્યાય અને સાધુ એને પણ એકદેશ સિદ્ધપણું-વીતરાગતા પ્રગટ થઈ છે. ‘માટે સિદ્ધ ભગવાનને નમસ્કાર કરતાં પંચ પરમેષ્ઠી ભગવંતોને પણ તેમાં નમસ્કાર આવી જાય છે. આ કારણથી શાસ્ત્રકર્તાએ મંગલાચરણમાં પ્રથમ સિદ્ધ ભગવાનને નમસ્કાર કર્યા છે.’ ‘હવે ઉક્ત પ્રકારના સિદ્ધસ્વરૂપના તથા...’ ‘હવે ઉક્ત પ્રકારના સિદ્ધસ્વરૂપના તથા તેની પ્રાપ્તિના ઉપાયના ઉપદેશદાતા ઈષ્ટદેવતા વિશેષ સકલાત્મની (અરહંત ભગવાનની) સ્તુતિ કરતા કહે છે :-’

અથોક્તપ્રકારસિદ્ધસ્વરૂપસ્ય તત્પ્રાપ્ત્યુપાયસ્ય ચોપદેષ્ટારં સકલાત્માનમિષ્ટદેવતાવિશેષં સ્તોતુમાહ-

જયન્તિ યસ્યાવદતોઽપિ ભારતીવિભૂતયસ્તીર્થકૃતોપ્યનીહિતુઃ।

શિવાય ધાત્રે સુગતાય વિષ્ણવે જિનાય તસ્મૈ સકલાત્મને નમઃ।।૨।।

ટીકા :- યસ્ય ભગવતો જયન્તિ સર્વોત્કર્ષેણ વર્તન્તે। કાઃ? ભારતીવિભૂતયઃ ભારત્યાઃ વાણ્યાઃ વિભૂતયો બોધિતસર્વાત્મહિતત્વાદિસમ્પદઃ। કથંભૂતસ્યાપિ જયન્તિ? અવદતો ઽપિ તાલ્વોષ્ટપુટવ્યાપારેણ વચનમનુચ્ચારયતોઽપિ। ઉક્તં ચ-

‘‘યત્સર્વાત્મહિતં ન વર્ણસહિતં ન સ્પંદિતોષ્ટદ્વયં,

નો વાંછાકલિતં ન દોષમલિનં ન શ્વાસરુદ્ધક્રમં।

શાન્તામર્ષવિષૈઃ સમં પશુગૈરાકર્ણિતં કર્ણિભિઃ,

તન્નઃ સર્વવિદઃ પ્રણષ્ટવિપદઃ પાયાદપૂર્વં વચઃ’’।।૧।।

અથવા ભારતી ચ વિભૂતયશ્ચ છત્રત્રયાદયઃ પુનરપિ કથમ્ભૂતસ્ય? તીર્થકૃતોઽપ્યનીહિતુઃ ઈહા વાઞ્છા મોહનીયકર્મકાર્યં, ભગવતિ ચ તત્કર્મણઃ પ્રક્ષયાત્તસ્યાઃ સદ્ભાવાનુપપત્તિરતો ઽનીહિતુરપિ તત્કરણેચ્છારહિતસ્યાપિ, તીર્થકૃતઃ સંસારોરત્નહેતુભૂતત્વાત્તીર્થમિવ તીર્થમાગમઃ તત્કૃતવતઃ। કિં નામ્ને તસ્મૈ સકલાત્મને? શિવાય શિવં પરમસૌખ્યં પરમકલ્યાણં નિર્વાણં ચોચ્યતે તત્પ્રાપ્તાય। ધાત્રે અસિમષિકૃષ્યાદિભિઃ સન્માર્ગોપદેશકત્વેન ચ સકલલોકાભ્યુદ્ધારકાય। સુગતાય શોભનં ગતં જ્ઞાનં સચ્યાસૌ સુગતઃ, સુષ્ટુ વા અપુનરાવર્ત્યગતિં ગતં સમ્પૂર્ણં વા અનંતચતુષ્ટયં

શ્લોક - ૨

અન્વયાર્થ :- (યસ્ય અનીહિતુઃ અપિ) જેમને ઈચ્છા પણ નથી, (અવદતઃ અપિ) જેમને તાલુ, ઓષ્ટાદિદ્વારા શબ્દોચ્ચારણ પણ નથી, (તીર્થકૃતઃ) જેઓ તીર્થના કરનાર છે અને જેમની (ભારતીવિભૂતયઃ) વાણીની (સર્વ પ્રાણીઓને હિત ઉપદેશવારૂપ) વિભૂતિએ (જયન્તિ) જયવંત વર્તે છે, (તસ્મૈ) તે (શિવાય) શિવને (ઘાત્રે) વિઘાતાને-બ્રહ્માને, (સુગતાય) સુગતને, (વિષ્ણવે) વિષ્ણુને, (જિનાય) જિનને અને (સકલાત્મને) સશરીર શુદ્ધાત્માને (અરહંત પરમાત્માને) (નમઃ) નમસ્કાર હો.

ટીકા :- જે ભગવાનની જયવંત વર્તે છે અર્થાત્ સર્વોત્કર્ષરૂપે વર્તે છે-શું (જયવંત વર્તે છે)? ભારતીની વિભૂતિઓ-ભારતીની એટલે વાણીની અને વિભૂતિઓ એટલે સર્વ આત્માઓને હિતનો ઉપદેશ દેવો ઈત્યાદિરૂપ સંપદાઓ-(જયવંત વર્તે છે).

કેવા હોવા છતાં (તેમની વાણીની વિભૂતિઓ) જયવંત વર્તે છે? નહિ બોલતા હોવા છતાં અર્થાત્ તાલુ-ઓષ્ટના સંપુટરૂપ (સંયોગસમ) વ્યાપારદ્વારા વચનોચ્ચાર કર્યા વિના પણ (તેમની વાણી પ્રવર્તે છે).

વળી કહ્યું છે કે -

“જે સર્વ આત્માઓને હિતરૂપ છે, વર્ણરહિત નિરક્ષરી છે, બંને હોઠના પરિસ્પંદન (હલન-ચલનરૂપ વ્યાપારથી) રહિત છે, વાંચ્યારહિત છે, કોઈ દોષથી મલિન નથી, તેના (ઉચ્ચારણમાં) શ્વાસનું રૂંધન નહિ હોવાથી અક્રમ (એક સાથે) છે અને જેને શાન્ત તથતા ક્રોધરૂપી વિષથી રહિત (મુનિગણ) સાથે પશુગણે પણ કર્ણ દ્વારા (પોતાની ભાષામાં) સાંભળી છે તે દુઃખવિનાશક સર્વજ્ઞની અપૂર્વ વાણી અમારી રક્ષા કરો.”

અથવા “ભારતીવિભૂતયઃ” નો અર્થ ‘ભારતી એટલે વાણી અને વિભૂતિઓ એટલે ત્રણ છત્રાદિ’ એમ પણ થાય.

વળી કેવા ભગવાનની? તીર્થના કર્તા હોવા છતાં ઈચ્છા રહિતની-ઈલા એટલે વાંચ્યા જે મોહનીયકર્મનું કાર્ય છે, તે કર્મનો ભગવાનને ક્ષય હોવાથી તેમનામાં તેનો (વાંચ્યાનો) અસદ્ભાવ (અભાવ) છે; તેથી તેઓ ઈચ્છારહિત હોવા છતાં-તે કરવાની ઈચ્છાર હિત હોવા છતાં ‘તીર્થકૃત’ છે અર્થાત્ સંસારથી તારવાના (પાર કરાવવાના) કારણભૂતપણાને લીધે તીર્થ સમાન અર્થાત્ તીર્થ એટલે આગમ-તેના કરનાર છે-તેમની (વાણી જયવંત વર્તે છે).

૧. શિવં પરમકલ્યાણં નિર્વાણં શાન્તમક્ષયં।

પ્રાપ્તં મુક્તિપદં યેન સ શિવઃ પરિકીર્તિતઃ।।

કેવા નામવાળા તેમને (નમસ્કાર)? સકલાત્માને, શિવને^૧-શિવ એટલે પરમ સુખ, પરમ કલ્યાણ અને જે નિર્વાણ કહેવાય છે તે જેમણે પ્રાપ્ત કર્યું તેવાને, 'ઘાતાને'-અસિ-મસિ-કૃષિ આદિ દ્વારા સન્માર્ગના ઉપદેશક હોવાને કારણે જેઓ સકલ લોકના અભ્યુદ્ધારક (તારણહાર) છે તેમને, 'સુગતને'-સારું છે ગત એટલે જ્ઞાન જેમનું અથવા જે સારી રીતે અપુનરાવર્ત્યગતિને (મોક્ષને) પામ્યા છે તેમને, અથવા સંપૂર્ણ કે અનંતચતુષ્ટયને જેમણે પ્રાપ્ત કર્યું છે તેવા સુગતને, 'વિષ્ણુને'^૨ જેઓ કેવળજ્ઞાન દ્વારા અશેષ (સમસ્ત) વસ્તુઓમાં વ્યાપ છે એવાને, 'જિન'^૩- અનેક ભવરૂપી અરણ્યને (વનને) પ્રાપ્ત કરાવવાના કારણભૂત કર્મશત્રુઓને જેમણે જીત્યા છે તે જિનને-એવા સકલાત્માને-કલ એટલે શરીર સહિત જે વર્તે છે તે સકલ; અને સકલ અર્થાત્ સશરીર આત્માને તે 'સકલાત્મા'-તેમને નમસ્કાર હો! (૨)

ભાવાર્થ :- જેઓ તીર્થર છે, શિવ છે, વિઘાતા છે, સુગત છે, વિષ્ણુ છે તથા સમવસરણાદિ વૈભવ સહિત છે અને ભવ્ય જીવોને કલ્યાણરૂપ જેમની દિવ્ય વાણી (દિવ્ય ધ્વનિ) મુખેથી નહિ પણ સર્વાંગેથી ઈચ્છા વગર છૂટે છે અને જ્યવંત વર્તે છે તે સશરીર શુદ્ધાત્માને અર્થાત્ જીવનમુક્ત અરહંત પરમાત્માને અહીં નમસ્કાર કર્યા છે.

આ પણ માંગલિક શ્લોક છે. તેમાં ગ્રન્થકારે શ્રી અરહંત ભગવાનને અને તેમની દિવ્ય ધ્વનિને નમસ્કાર કર્યા છે.

શ્રી અરહંત દેવ કેવા છે?

તાળુ-ઓષ્ઠ વગેરેની ક્રિયારહિત અને ઈચ્છારહિત તેમની વાણી જ્યવંત વર્તે છે, તેઓ તીર્થના કર્તા છે અર્થાત્ જીવોને મોક્ષનો માર્ગ બતાવનારા છે- 'હિતોપદેશી છે, તેમને મોહના અભાવને લીધે કોઈપણ પ્રકારની ઈચ્છા શેષ રહી નથી અર્થાત્ તેઓ વીતરાગ છે અને જ્ઞાનાવરણાદિ ચાર ઘાતિયાં કર્મોનો નાશ થવાથી તેમને અનંતજ્ઞાનાદિ ગુણો પ્રગટ થયા છે અર્થાત્ તેઓ સર્વજ્ઞ છે.'

વળી તેઓ શિવ છે, ઘાતા છે, સુગત છે, વિષ્ણુ છે, જિન છે અને સકલાત્મા છે. આ બધાં તેમનાં ગુણવાચક નામો છે.

૨. વિશ્વં હિ દ્રવ્યપર્યાયે વિશ્વં ત્રૈલોક્યગોચરમ્।

વ્યાપ્તં જ્ઞાનત્વિષા યેન સ વિષ્ણુર્વ્યાપકો જગત્।। (આપ્તસ્વરૂપઃ)

૩. રાગદ્વેષાદયો યેન જિતાઃ કર્મ-મહાભટાઃ।

કાલચક્રવિનિર્મુક્તઃ સ જિનઃ પરિકીર્તિતઃ।।૨૧।। (આપ્તસ્વરૂપઃ)

ભગવાનની વાણી કેવી છે?

તે દિવ્ય વાણી છે. તે ભગવાનના સર્વાંગેથી ઈચ્છા વિના છૂટે છે, સર્વ પ્રાણીઓને હિતરૂપ છે અને નિરક્ષરી છે.

વળી ભગવાનના દિવ્યધ્વનિને દેવ, મનુષ્ય, તિર્યચાદિ સર્વ જીવો પોતપોતાની ભાષામાં પોતાના જ્ઞાનની યોગ્યતાનુસાર સમજે છે. તે નિરક્ષર ધ્વનિને ‘ૐકાર ધ્વનિ’ કહે છે. શ્રોતાઓના કર્ણપ્રદેશ સુધી તે ધ્વનિ ન પહોંચે ત્યાં સુધી તે અનક્ષર જ છે અને જ્યારે તે શ્રોતાઓના કર્ણો વિષે પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે તે અક્ષરરૂપ થાય છે.^૪

“...જેમ સૂર્યને એવી ઈચ્છા નથી કે હું માર્ગ પ્રકાશું પરંતુ સ્વાભાવિક જ તેના કિરણો ફેલાય છે, જેથી માર્ગનું પ્રકાશન થાય છે, તે જ પ્રમાણે શ્રી વીતરાગ કેવલી ભગવાનને એવી ઈચ્છા નથી કે અમે મોક્ષમાર્ગને પ્રકાશિત કરીએ, પરંતુ સ્વાભાવિકપણે જ અઘાતિકર્મના ઉદયથી તેમના શરીરરૂપ પુદ્ગલો દિવ્યધ્વનિરૂપ પરિણમે છે, જેનાથી મોક્ષમાર્ગનું સહજ પ્રકાશન થાય છે...”^૫

ભગવાનની દિવ્ય ધ્વનિ દ્રવ્યશ્રુત વચનરૂપ છે. તે સરસ્વતીની મૂર્તિ છે, કારણ કે વચનો દ્વારા અનેક ધર્મવાળા આત્માને તે પરોક્ષ બતાવે છે. કેવળજ્ઞાન અનંત ધર્મસહિત આત્મતત્ત્વને પ્રત્યક્ષ દેખે છે, તેથી તે પણ સરસ્વતીની મૂર્તિ છે. આ રીતે સર્વ પદાર્થોનાં તત્ત્વને જણાવનારી જ્ઞાનરૂપ અને વચનરૂપ અનેકાન્તમયી સરસ્વતીની મૂર્તિ છે. સરસ્વતીનાં વાણી, ભારતી, શારદા, વાઝેવી, ઈત્યાદિ ઘણા નામ છે.^૬

શ્લોક-૨ ઉપર પ્રવચન

जयन्ति यस्यावदतोऽपि भारतीविभूतयस्तीर्थकृतोप्यनीहितुः।

शिवाय धात्रे सुगताय विष्णवे जिनाय तस्मै सकलात्मने नमः॥२॥

‘અન્વયાર્થ :- જેમને ઈચ્છા પણ નથી,...’ ભગવાન અરિહંતને ઈચ્છા નથી બોલવાની. ભગવાન બોલે છે એને ઈચ્છા હોતી નથી. ‘જેમને તાલુ, ઓષ્ટાદિ દ્વારા શબ્દોચ્ચારણ પણ નથી,...’ અવાજ થાય આ તાલુને અડીને એવું ભગવાનને નથી. આહાહા..! ‘તીર્થકૃત’ ‘જેઓ તીર્થના કરનાર છે અને જેમની...’ ‘ભારતીવિભૂતયઃ’ ભારતી નામ ‘વાણીની

૪. જુઓ : ગોમ્મટસાર-જીવકાંડ ગાથા ૨૨૭ની ટીકા.

૫. જુઓ : મોક્ષમાર્ગપ્રકાશક-ગુ. આવૃત્તિ પૃ.૨૦-૨૧.

૬. જુઓ : શ્રી સમયસાર-ગુ. આવૃત્તિ પૃ.૪.

(સર્વ પ્રાણીઓને હિત ઉપદેશવારૂપ) વિભૂતિઓ જ્યવંત વર્તે છે, તે શિવને...’ આવા શિવને, હોં! ‘વિધાતાને-બ્રહ્માને...’ પણ આ બ્રહ્માને. એનો અર્થ કરશે. જગતના કર્તા બ્રહ્મા ને વિધાતા ને શિવ એ નહિ. જેને વીતરાગતા પ્રગટ થઈ છે. પૂર્ણ આનંદની શાંતિ સમાધિ પ્રગટ થઈ છે, એને ભાષાની વિભૂતિઓ હોય છે. એ જીવને શિવ કહીએ, એ જીવને શિવ કહીએ. શંકર. એને વિધાતા-બ્રહ્મા કહીએ. એને ‘સુગતને,...’ બૌદ્ધ. ‘વિષ્ણુને, જિનને...’ ‘સકલાત્મન’ ‘સશરીર શુદ્ધાત્માને (અરહંત પરમાત્મા)...’ વાત છે. સકલ આત્મા છે ને? સકલ એટલે શરીરસહિત. સકલ-શરીર સહિત અરિહંતદેવને ‘સશરીર શુદ્ધાત્માને (અરહંત પરમાત્માને) નમસ્કાર હો.’ પણ આવાને. દુનિયા જે શિવ ને શંકર ને વિધાતા ને બુદ્ધ ને કહે છે એ નહિ. આમાં એ લગાડી દે છે કેટલાક કે જુઓ! આ બધા શિવ ને શંકર બધાને નમસ્કાર કર્યો છે.

‘ટીકા :- જે ભગવાનની જ્યવંત વર્તે છે અર્થાત્ સર્વોત્કર્ષરૂપે વર્તે છે-શું (જ્યવંત વર્તે છે)? ભારતીની વિભૂતિઓ-ભારતીની એટલે વાણીની વિભૂતિઓ એટલે સર્વ આત્માઓને હિત ઉપદેશ દેવો ઈત્યાદિરૂપ સંપદાઓ-’ જે સમજવા લાયક જીવ છે એ સર્વ જીવોને હિતપણાદિરૂપ સંપદાઓ ‘(જ્યવંત વર્તે છે).’ આહાહા..! એ વાણી જ્યવંત વર્તે છે એમ કહે છે. ભગવાન આવા છે પરમાત્મા પૂર્ણાનંદ સ્વરૂપ, એની વાણી સમજનાર પ્રાણી માટે જ્યવંત વર્તે છે, કહે છે. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- પુદ્ગલમાં પણ જ્યવંત?

ઉત્તર :- એ વાણી છેને, નિમિત્ત છેને એ. એ વાણીનો પ્રવાહ જ્યવંત છે. આહાહા..!

જે પોતે સમજે છે. એમ કહ્યું ને ત્યાં? બોધિત. વિભૂતિઓ એટલે બોધિત સર્વ જીવોને. સમજનાર સર્વ જીવોને હિતપણારૂપ તે વાણી છે એમ કહે છે. આહાહા..! નિમિત્તથી કથન આવે ત્યારે તો એ આવે ને. આમ તો સમજે છે એ આત્મા પોતાની જ્ઞાનપર્યાયિ, પોતાના ધ્રુવ પર્યાયિના આશ્રયે સમજે છે. પણ બાહ્ય નિમિત્ત.. અંતરંગ સાધન તો એ છે. આવ્યું હતું ને સવારમાં? બાહ્ય નિમિત્ત પણ એક સાધન છે. ઈ છે એટલી હયાતી. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- સાધન કાંઈક કામ કરતું હશે ત્યારે ... કાંઈ કરે નહિ એને સાધન કહેવું?

ઉત્તર :- કરતું કાંઈ નથી એને સાધન કહે છે. એ જ વાત છેને ઝીણી. અનેકાંત વાણીની વિવિધતા.

‘સર્વ આત્માને હિતનો ઉપદેશ દેવો ઈત્યાદિરૂપ સંપદાઓ (જ્યવંત વર્તે છે).’ જીવોને હિતપણારૂપ સંપદા છે વિભૂતિ. આહાહા..! વાણી. એ જ્યવંત વર્તે છે. કથન શૈલી એવી હોય છે વ્યવહારની. એનો અર્થ ન સમજે તો ગોટો ઉઠે. અહીં તો પરમાત્મા તો

એમ કહે, તેથી જરી જોયું હતું પેલું, જરી આનું ધર્મલબ્ધિ કાળ. સવારની શૈલી છે ને એ. એને ધર્મની ઉત્પત્તિનો સ્વકાળ હોય છે. આહાહા..! જીવને-સમજનારને એને અંતરમાં દ્રવ્ય સ્વભાવના આશ્રયે સમ્યક્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રનો ધર્મ, એનો લબ્ધિનો કાળ હોય છે. તે તેને કાળે તે જન્મક્ષણ ધર્મની ઉત્પત્તિનો એ કાળ છે. આહાહા..! એનું અંતરંગ સાધન તો દ્રવ્ય સ્વભાવ છે. એટલું પણ એ ધર્મની લબ્ધિકાળ હોય ત્યારે. આહાહા..! બહુ ઝીણી વાત છે. બધા જીવોનો તે તે ધર્મ કે અધર્મ કે રાગ કે અજ્ઞાન એનો ઉત્પત્તિનો કાળ છે એનો. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- જન્મક્ષણ છે.

ઉત્તર :- જન્મક્ષણ છે. એનું અંતરંગ સાધન તો આત્મા છે. આહાહા..! રાગ થાય એ પણ ત્યાં આત્માને આશ્રયે થાય છે. એ કાંઈ પરને આશ્રયે થતો નથી. એ આવે છે. આહાહા..! અને ધર્મની દશા થાય એ પણ સ્વને આશ્રયે, સ્વના સાધનથી થાય છે. અને તે તેનો એ કાળ હોય છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

છએ દ્રવ્યનો જે સમયે પર્યાય થવાનો તે તેનો લબ્ધિકાળ છે. આહાહા..! છએ દ્રવ્ય એની જે ક્ષણે વર્તમાન દશા ઉત્પન્ન થાય એનો એ સ્વકાળ છે. આહાહા..! અહીંયાં ધર્મલબ્ધિકાળ. જેને એ ક્ષણમાં ધર્મની ઉત્પત્તિ થવાની છે તે ક્ષણ એનો જન્મ-ઉત્પત્તિ કાળ છે અને એનું સાધન અંતરંગ પ્રભુ છે. આહાહા..! ત્યારે બહારની વાણી એને હિત ઉપદેશનું નિમિત્ત છે. એમ એને વ્યવહારે આરોપિત (સાધન કહેવાય છે). આરોપિત તો અંદરને પણ આરોપિત કહ્યું છે. અંતરંગ સાધન આરોપિત છે. ધર્મકાળની દશામાં અંતરંગ સાધનનો આરોપ છે કે આત્માથી એ થયું. અંતર સાધનથી. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? અને બાહ્યના નિમિત્તને આરોપિત સાધન કહેવામાં આવે છે. આમાં ઝઘડા બહુ. એનાથી થાય, એમ નથી. કેમ કે ધર્મકાળ સ્વકાળ પોતાનો છે એ પોતાથી થાય છે. પરને નિમિત્તને સાધન કહ્યું એનો સ્વકાળ છે એનામાં. એનો આમાં અભાવ છે. સમજાણું કાંઈ? છતાં એને આરોપિત બાહ્ય સાધન કહેવામાં આવે છે. આહાહા..! શાસ્ત્રના અર્થ કરવામાં પણ મોટો ગોટો ઉઠે છે.

અહીં કહે કે એની વાણી આ હિતોપદેશમાં નિમિત્ત સાધન છે બહારનું. સાધન અંતરનું જે સમયે કરે છે ત્યારે તે સમયે બાહ્ય સાધનને આરોપિત કહેવામાં આવે છે. આ સાધન છે એવો આરોપ કરવામાં આવે છે. કહો, મહેન્દ્રભાઈ! આવી વાતું બહુ ઝીણી.

‘કેવા હોવા છતાં (તેમની વાણીની વિભૂતિઓ) જ્યવંત વર્તે છે?’ છે? ઓલી કોર છે. ‘કેવા હોવા છતાં (તેમની વાણીની વિભૂતિઓ)...’ આહાહા..! ઝૂં ધ્વનિ છૂટે. ‘નહિ બોલતા હોવા છતાં...’ ભગવાન બોલતા નથી. આહાહા..! બોલે એ તો

જડની ભાષા છે. ભગવાન બોલતા નથી. આહાહા..! ‘નહિ બોલતા હોવા છતાં અર્થાત્ તાલુ-ઓષ્ઠના સંપુટરૂપ (સંયોગસમ) વ્યાપાર દ્વારા...’ તાલુ અને હોઠનો સંયોગ, સંપુટ એટલે. ‘વ્યાપાર દ્વારા વચનોચ્ચાર કર્યા વિના...’ આમ ભાષાના જ્યાં વચન કહેવાય એવા વચનોચ્ચાર કર્યા વિના. એ પંચાસ્તિકાયની ટીકામાં છે. એમાંથી લીધું છે. ‘પણ (તેમની વાણી પ્રવર્તે છે).’

‘વળી કહ્યું છે કે-જે સર્વ આત્માઓને હિતરૂપ છે,...’ દેખો! જે વાણી સર્વ આત્માઓને હિતરૂપ છે. નિમિત્તથી કથન છે. હિતરૂપ તો એનો ધર્મપર્યાય, સ્વભાવ તે હિતરૂપ છે. આહાહા..! ‘વર્ણરહિત નિરક્ષરી છે,...’ એ વાણીમાં વર્ણાત્મક અક્ષર બોલાય એમ નથી. નિરક્ષરી હોય છે ઐ ધ્વનિ. હોઠ બંધ હોય છે. તાળવું કંપતું નથી છતાં નિરક્ષરી વાણી, અક્ષરોનો સમુદાય જેમાં છે એવી નહિ. નિરક્ષરી ઐ ધ્વનિ છૂટે છે. આહાહા..! ‘બંને હોઠના પરિસ્પંદન (હલન-ચલનરૂપ વ્યાપારથી) રહિત છે,...’ આમ જે આ હલે છે હોઠ, એમ ભગવાનને હોઠ હલતા નથી. આ, ક, કા, ક એમ અહીં તો હોઠ હલે છે ને? અંદર કંઠ હલે. શું કહેવાય? પંચ હોઠસ્થ શું? કંઠસ્થાનીય. કંઠ સ્થાનીય, તાલુ સ્થાનીય, હોઠ સ્થાનીય આવે છે ને? ભણવામાં આવતું ઈ. ક, ખ, ગ, ઘ. ક, ખ, ગ એ અહીંથી. ત, થ એ તાલુમાંથી, પ, ફ, બ અહીંથી. પ, ફ, બ, ભ, ભુ, પા, ભુ, પા, ભુ, પા એટલે અહીંથી હોઠથી. એને કાંઈ કંઠનો ઓલો નથી. ભુ, ભુ, પા, ભુ, પા. એમ શીખવ્યું છે ને નિશાળમાં? એ બધી શૈલી છે એની. હોઠમાંથી બોલાય એ પહેલું એને શીખવે. પછી કંઠ, તાલુ એવા એના બોલો છે. આહાહા..!

કહે છે કે ‘બંને હોઠના પરિસ્પંદન રહિત છે,...’ વીતરાગની સર્વજ્ઞની વાણી.. આહાહા..! ધ્વનિ ઉઠે છે-અવાજ, એ બે હોઠના કંપત્ર વિનાની વાણી છે. આહાહા..! હોઠ બંધ હોય છે છતાં આખા શરીરમાંથી અવાજ ઉઠે છે. વાત બધી જુદી જાત છે, ભાઈ! ‘વાંછારહિત છે,...’ ઈચ્છા વિના એ વાણી નીકળે છે. ઈચ્છા નથી કે હું બોલું અને દુનિયાને સમજાવું. એવી ભગવાનને ઈચ્છા નથી. એ તો વીતરાગ છે, સર્વજ્ઞ છે. આહાહા..! ઓલા કહે છે ને કેટલાક? ચાલ્યું છે ને અત્યારે (સંવત) ૨૦૦૬ની સાલમાં. કેવળી પહેલા સમયે વર્ગણને ગ્રહે છે, બીજે સમયે ભાષા નીકળે છે.

મુમુક્ષુ :- શાસ્ત્રમાં એવું આવે છે.

ઉત્તર :- આવે એ શાસ્ત્ર સાચા નથી. એ ત્યાં બોલાણું હતું પાલીતાણા. ૨૦૦૬ સાલ. જુઓ! આ કહે છે એમ ન હોય. વચનવર્ગણ પહેલે સમયે ગ્રહે, બીજે સમયે બોલે એ ભાષા નીકળે. અરે..! ભાઈ! આહાહા..! એમ છે જ નહિ. એને વાણીની ઉત્પત્તિમાં હોઠનું

હલવું અને કંપન ને ઈચ્છા એ છે જ નહિ. આહાહા..! એને વાણીને કારણે વાણીની પર્યાય તે કાળે છૂટે છે. એ એનો વૈભવ છે. એ વાણીનો વૈભવ છે. આહાહા..! ચૈતન્યનો વૈભવ તો અંદરમાં જ્ઞાન-દર્શન અને આનંદ છે.

‘વાંછારહિત છે, કોઈ દોષથી મલિન નથી,...’ એ વાણીમાં કોઈ દોષ અને મલિનપણું છે નહિ. નિર્દોષ વાણી. વાણી નિર્દોષ! દેખો તો ખરા. નિર્દોષ પરમાત્માના મુખથી નીકળે એમ કહેવાય. પંચાસ્તિકાયમાં આવ્યું છે ને? મુખથી નીકળે છે. લોકો એમ સમજેને એ અપેક્ષાએ કહ્યું છે. પંચાસ્તિકાયમાં કહ્યું છે, મુખથી નીકળે. મૂળ તો આખા શરીરથી (નીકળે છે). આહાહા..! પૂર્વે ભાષા પર્યાયિ બાંધી છે તેથી નીકળે એમ પણ કહેવું એ વ્યવહારની વાત છે. આહાહા..! તે સમયના ભાષાના રજકણો ભાષાપણે, શબ્દપણે પરિણમે છે. એમાં વીતરાગની ઈચ્છા નથી અને એ ભાષામાં સદોષતા નથી. અહીં દોષ નથી ઈચ્છાનો અને ત્યાં દોષ નથી, એમ કહે છે. નિર્દોષ વીતરાગની વાણી નીકળે અંદરથી. આહાહા..! સર્વ પ્રાણીને હિતરૂપ.

‘તેના (ઉચ્ચારણમાં) શ્વાસનું રૂંધન નહિ હોવાથી અક્રમ (એક સાથે)...’ અવાજ આવે છે. શ્વાસ રૂંધાય તો ક્રમ પડે. એ રૂંધાતો નથી. ભાષા ભલે ક્રમથી પણ આ રૂંધાતાને કારણે ક્રમ નથી. સમજણું કાંઈ? શ્વાસ રૂંધાય. આમ ભાષા નીકળે તો શ્વાસ રૂંધાય છે કે નહિ? અહીં તો. એને એ નથી. આહાહા..! ‘અક્રમ (એક સાથે) છે...’ આમ બહારથી ક્રમ હોય છે. પણ ઓલા હોઠનું હલવું અને શ્વાસનું રૂંધવું નથી એ અપેક્ષાએ એને એક સાથે વાણી નીકળે છે.

‘જેને શાંત તથા ક્રોધરૂપી વિષથી રહિત (મુનિગણ) સાથે પશુગણે પણ કર્ણ દ્વારા (પોતાની ભાષામાં) સાંભળી છે...’ આહાહા..! જેને અંદર સર્વજ્ઞપણું અને પૂર્ણ દશા પ્રગટ થઈ ગઈ છે. એની વાણી, વાણી એની નિર્દોષ છે અને શાંત છે. આહાહા..! અને ક્રોધરૂપી ઝેરથી રહિત છે. એવા મુનિગણ સાથે સાંભળનારા. મુનિઓ છે, સાથે પશુ પણ (છે). નાગ ને વાઘ. બબ્બે ગાઉ, પાંચ પાંચ ગાઉના લાંબા નાગ હોય, વાઘ હોય મોટા ઉંચા એ બધા ભગવાનની વાણી સાંભળે છે. વાણી સાંભળનારા એ પશુગણ પણ ‘કર્ણ દ્વારા (પોતાની ભાષામાં) સાંભળી છે તે...’ આહાહા..! એ પોતાની ભાષામાં સાંભળે છે ઈ. આહાહા..! એને જે સમજવાની ભાષા છે ને તેવી ભાષાથી સમજે છે. આહાહા..! અહીં તો ઐ ધ્વનિ નીકળે પણ એ એની ભાષામાં સમજે કે મને આમ ભગવાન કહે છે. આહાહા..! એ વાણીને સમજવા માટે પણ એને કેટલા આગ્રહ છોડી દેવા જોઈએ. ભગવાન બોલે ત્યારે નીકળે. અરે..! બોલે કોણ? બાપુ! બોલે એ બીજો. ભાષાની જડની અવસ્થા છે. આહાહા..!

‘કર્ણ દ્વારા (પોતાની ભાષામાં) સાંભળી છે તે દુઃખવિનાશક સર્વજ્ઞની અપૂર્વ વાણી...’ ભાષા દેખો! એ દુઃખવિનાશક સર્વજ્ઞની વાણી છે. એની વાણીમાં તો દુઃખનો નાશ અને આનંદની ઉત્પત્તિ થાય એવી એ વાણી છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? નિમિત્તપણાની શક્તિ આવી છે કહે છે. એ સમજે છે પોતાના ઉપાદાનથી અને તે કાળે તેની પર્યાયની ઉત્પત્તિનો કાળ છે એમાં એ સમજે અને શ્રદ્ધા કરે છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

‘અપૂર્વ વાણી અમારી રક્ષા કરો.’ કહે છે. આવી જે વાણી દુઃખના નાશની કરનારી... એનો ભાવ બોલે છે ને અંદર. રાગ અને અજ્ઞાનની નાશ કરનારી અને વીતરાગતાની ઉત્પત્તિ કરનારી. નિમિત્તથી (કથન છે). આહાહા..! એવી ‘અપૂર્વ વાણી અમારી રક્ષા કરો.’ કહો, સંતો મુનિઓ પણ એમ કહે છે. ભાષા વ્યવહારથી આવે ત્યારે શું કહે? રક્ષા એ વાણી કરે છે?

મુમુક્ષુ :- રક્ષાનું નિમિત્ત છે.

ઉત્તર :- નિમિત્ત છે. નિમિત્તનો અર્થ? એ રક્ષાનો કરનાર બીજી (પણ કોઈ) વાણી છે એમ નથી. સમજાણું કાંઈ?

ભાષા તો આવી છે, જુઓ! ‘અમારી રક્ષા કરો.’ છે ને? મુનિઓ પણ એમ કહે. વાણી દ્વારા એવું આવે એને. આહાહા..! બહુ આકરું. માર્ગ એવો વીતરાગનો છે (કે) એને ઘણા પડખાથી અનેકાંતપણે એને સમજવું પડે. અહીં તો કહે છે કે એ સર્વજ્ઞની અપૂર્વ વાણી અમારી રક્ષા કરો. વાણી અમારી રક્ષા કરો. કહો, પોપટભાઈ! નવરંગભાઈ! આ શું વળી આ પાછું? એક કોર આવ્યું હતું કે ધર્મની ઉત્પત્તિનો એનો પોતાનો કાળ છે તે કાળે ધર્મ ઉત્પન્ન થાય છે—હિતરૂપ દશા. તે પૂર્વના અહિતના પરિણામના વ્યયથી પણ નહિ અને ધ્રુવથી પણ નહિ. પ્રત્યેક ત્રણ પર્યાય ભિન્ન ભિન્નના સ્વભાવે વર્તતી. આહાહા..! તેમાં બાદ્યનું નિમિત્ત આને કહેવામાં આવે છે. સમજાણું કાંઈ?

એવી દુઃખ વિનાશક સર્વજ્ઞની (વાણી છે). કેમ કે એની વાણીમાં વીતરાગતા તાત્પર્ય આવે છે. ગમે તે વાત આવે પણ વીતરાગતા આવે છે. એટલે કે સ્વભાવની સન્મુખ થા તો તને નિર્દોષ દશા વીતરાગતા પ્રગટ થશે. એમ વાણીમાં આવે છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! આમાં બધા વાંધા ઉઠે ને. આ ૨૫૦૦ વર્ષનું (ચાલે છે તો) ચારે કોર અત્યારે પુસ્તકો એટલા છપાય એટલી ... ગોટેગોટા. જાણે કે બસ, બધા પ્રાણીઓનું કલ્યાણ કરી દો ભગવાન. એનો અર્થ એ છે, ભાઈ! જ્યારે તને એ વાણી સાંભળવાની લાયકાત હોય છે ત્યારે એ નિમિત્ત હોય છે અને ત્યારે ઉપાદાન તો તારી જાગૃત દશા (છે) એ તને હિતરૂપ અને રક્ષા કરનાર છે. સમજાણું કાંઈ? વાણીનો કાળ અને પર્યાયનો કાળ તો ભિન્ન છે. આહાહા..!

આવું બધું ક્યાં સમજવું? વ્યવહારવાળાને તો આ બધું મોઢા આગળ નાખે.

વાણીને હિતરૂપ કીધી એનો અર્થ કે હિતરૂપ તો દશા ભગવાન આત્મા પોતાના ધ્રુવ સ્વભાવના આશ્રયથી કરે છે અને તે પણ તે ધર્મની દશા હિતરૂપનો ઉત્પત્તિનો સ્વકાળ જ એનો એ છે. આહાહા..! ઓહોહો..! એ વખતે હિત કરનારી પોતાની દશા છે. વીતરાગ પરિણતિ સ્વરૂપને આશ્રયે, શુદ્ધ ચૈતન્ય સ્વરૂપના સાધન દ્વારા જે વીતરાગદશા સમ્યજ્ઞાન-જ્ઞાન-ચારિત્ર દશા (પ્રગટ થઈ) એ હિત કરનારી છે. તે જીવની રક્ષા કરનારી છે. સમજાણું કાંઈ? કેમ કે વાણીમાં એમ આવ્યું હતું. ચંદુભાઈ! વાણીમાં એમ આવ્યું હતું કે તું તારી ચીજ જે ધ્રુવ આનંદનો નાથ પૂર્ણાનંદ પ્રભુ, એને તું પર્યાયમાં સમીપમાં લાવ અથવા પર્યાય ત્યાં સમીપમાં કર. આહાહા..! એમ આવ્યું હતું એટલે એ વાણીને નિમિત્ત તરીકે રક્ષા કરો એમ કહેવામાં આવ્યું. વ્યવહાર છે ખરો ને. વ્યવહાર છે ખરો પણ એનાથી થાય છે એ વાત નથી. આ વાંધા છે ને? વ્યવહાર નથી એમ નહિ. વ્યવહારનય છે તો એનો વિષય તો છે. સમજાણું કાંઈ? પણ એ વ્યવહારથી છે એ હયાતી એટલી છે. પણ એનાથી અહીં થાય છે એ મોટો ફેર પડી જાય છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! એ અમારી રક્ષા કરો.

આ પણ આવ્યું નથી મોક્ષપાલુડમાં? દેવ કોને કહીએ ભાઈ એમાં. દેવ દે છે. ધર્મ દે, પુણ્ય દે, પૈસા દે, મોક્ષમાર્ગ દે, ધર્મ-અર્થ-કામ અને મોક્ષ-ચાર આપે ભગવાન. દદાતિ ઈતિ દેવ. આહાહા..! ધર્મ દેનાર દેવ દેવાધિદેવ ત્રિલોકનાથ દેવ. શું દે દેવ? કેમ દેવ કહ્યા? કે દે છે ઈ. શું દે છે? એને મોક્ષમાર્ગ દે છે, એને શુભભાવ દે છે અને પછી શુભભાવમાંથી પુણ્ય બંધાય તો એ લક્ષ્મી પણ એ ભગવાન આપે છે. એય..! અને એમાંથી ભોગ થાય તો એ ભોગ પણ આપે છે. સ્વરૂપચંદુભાઈ!

મુમુક્ષુ :- ભગવાને આપ્યા તો ભોગવવા જોઈએ ને.

ઉત્તર :- એ તો નિમિત્તથી (કહ્યું છે). ભગવાન પૂર્ણાનંદ પ્રભુ છે એની વાણીમાં એવું જ આવે છે અને એથી એ નિમિત્તપણે એવા જ પરમાત્મા હોય છે એમ બતાવવા માટે એને દેનાર છે ભગવાન (એમ કહ્યું). અહીં એક કોર કહ્યું ૧૦૧ ગાથામાં કે સમ્યજ્ઞાન, જ્ઞાનની પર્યાયની દાતા પણ આત્મા છે, સાધન પોતે છે. અને તે તેનો કાળ છે માટે થાય છે. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- એક તો દે એમાં સાધન..

ઉત્તર :- ત્યાં સાધન નાખ્યું પાછું. એ ચોખ્ખું કરીને 'છે' એટલું બતાવ્યું.

મુમુક્ષુ :- વ્યવહાર સિદ્ધ કર્યો.

ઉત્તર :- વ્યવહાર છે. વ્યવહાર ન હોય તો બીજી ચીજ જ ન હોય. પણ એ વ્યવહારથી

અહીં થાય છે એ મોટી ભ્રમણા છે. આ તો શાંતિથી જેને વાસ્તવિક તત્ત્વની સમજણ કરવી હોય એની વાત છે. પક્ષ રાખીને અને પોતે કહ્યું એને સિદ્ધ કરવા માટે વાત શાસ્ત્રથી ગોતે એ વાત એમાં સિદ્ધ ન થાય. સમજાણું કાંઈ?

‘અથવા ‘ભારતીવિભૂતયઃ’નો અર્થ ભારતી એટલે વાણી અને વિભૂતિઓ એટલે ત્રણ છત્રાદિ એમ પણ થાય.’ ભગવાનને ત્રણ છત્ર હોય છે. હોય છે ને. ચોસઠ ચામર ઢાળે છે એ બધી વિભૂતિઓ છે બહારની, પુણ્યની. આહાહા..! ‘વળી કેવા ભગવાનની? તીર્થના કર્તા હોવા છતાં...’ આહાહા..! એ સાધુ, અર્જિકા, શ્રાવિકા અને શ્રાવક ચાર છે. અથવા સાધુના ભેદ ચાર કીધા છે ને? સાધુ, મુનિ, યતિ, ઋષિ એ ચાર ભાગ છે. એ પણ ચાર છે. એવા ‘તીર્થના કર્તા હોવા છતાં ઈચ્છા રહિતની-ઈહા એટલે વાંછા જે મોહનીયકર્મનું કાર્ય છે.’ લ્યો! અહીં મોહનીય કર્મનું કાર્ય છે ઈચ્છા. આહાહા..! ટૂંકામાં સમજાવવું હોય તો (શું કરે?) ઈચ્છા તો પોતામાં રાગની દશાની ઉત્પત્તિનો સ્વકાળ છે માટે ઈચ્છા થાય છે. અહીં તો થાય છે પણ એમાં નિમિત્તપણું કોણ? એ બતાવવું છે. આહાહા..!

આટલી બધી પણ કોને પડી હોય? .. ભગવાનથી થાય. પ્રભુ આપે, પ્રભુ આપે. હે નાથ! સિદ્ધા સિદ્ધિ મમ દિસંતુ. લ્યો, નથી આવતું? લોગ્ગસમાં નથી આવતું? હે સિદ્ધ ભગવાન અમને સિદ્ધિપણું દેખાડો. એમ કહ્યું છે એમાં.

મુમુક્ષુ :- મને આપો.

ઉત્તર :- ‘સિદ્ધા સિદ્ધિં મમ દિસંતુ.’ છે. આપો એમ નથી. ‘સિદ્ધા સિદ્ધિં મમ દિસંતુ.’ મને દેખાડો. એમ કહેતા મને કેવળજ્ઞાન થાવ મારા પ્રસારથી. આવી વાત છે. લોગ્ગસમાં આવે છે ને? પ્રેમચંદભાઈ! ‘એવં મએ અભિયુઆ, વિહુયરયમલા...’ બધા શબ્દો બાપુ આ તો સંતોની વાણી મોક્ષમાર્ગની, બાપુ! એના અર્થો સમજવા માટે બહુ ધીરજ જોઈએ, શાંતિ જોઈએ. અમે માન્યું એમ એમાંથી નીકળે તો સાચું. એમ ન હોય. સમજાણું કાંઈ?

કહે છે, ‘જે મોહનીયકર્મનું કાર્ય છે,...’ સ્વભાવનું કાર્ય નથી એટલું સમજાવવા રાગ અને ઈચ્છા એ મોહનીયનું કાર્ય છે એમ સમજાવે છે. ‘તે કર્મનો ભગવાનને ક્ષય હોવાથી...’ જોયું? તે કર્મનો ક્ષય હોવાથી ‘તેમનામાં તેનો (વાંછાનો) અભાવ છે;...’ અહીં કહે છે કે ઈચ્છાના અભાવનો કાળ હતો માટે ઈચ્છાનો અભાવ થયો છે. આહાહા..! મોહનીય કર્મના અભાવે રાગનો અભાવ-ઈચ્છાનો અભાવ થયો એ નિમિત્તના વ્યવહારના કથન છે. સમજાણું કાંઈ? આવો ઉપદેશ અને આવું આ બધું એવું લાગે કે આ શું છે? આ કોઈ બીજા જગતની વાત હશે? આપણે જે માનીએ છીએ અને જાણીએ છીએ એથી આ વળી

બીજા જગતની વાત હશે? બાપુ! તારા સત્યના જગતની વાત છે. સત્યરૂપી જગત પ્રભુ આત્મા. આહાહા..! એની પર્યાયમાં ઈચ્છાનો અભાવ થાય એ પણ પોતાને કાળે પોતાને કારણે થાય છે. કર્મનો અભાવ થયો મોહનો માટે ઈચ્છાનો અભાવ થયો એ પણ વ્યવહારના કથન છે. સમજાણું કાંઈ?

‘તેથી તેઓ ઈચ્છારહિત હોવા છતાં-તે કરવાની ઈચ્છા રહિત હોવા છતાં તીર્થકૃત છે અર્થાત્ સંસારથી તારવાના (પાર કરાવવાના) કારણભૂતપણાને લીધે...’ દેખો! સંસારના (પાર) ઉતારવાના.. ઉદયભાવનો નાશ કરવામાં, એ ઉદયભાવ એ સંસાર છે એને પાર કરવામાં, અભાવ કરવામાં ‘કારણભૂતપણાને લીધે...’ એ તીર્થ તરવાનો ઉપાય તો તીર્થ તો પોતે જ છે. પોતે આત્મા જ તીર્થ છે. આહાહા..! કેમ કે તરવાના ઉપાયનો કરનારો એ ભગવાન પોતે છે. આહાહા..! સમ્યક્દર્શન, સમ્યક્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્ર એ તીર્થરૂપ સ્વરૂપ (છે). એનો કર્તા તો આત્મા છે. એ દશા કાંઈ ભગવાનથી થઈ છે (એમ નથી.) આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? એમ વ્યવહાર છે ખરો, વ્યવહાર છે ખરો બોલવામાં. અસદ્ભુત વ્યવહારથી એમ કહેવામાં આવે છે. આહાહા..! એક વાતમાં સમજવા માટે કેટલા પડખાં એને અસત્યના છોડવા પડે. આહાહા..!

‘સંસારથી તારવાના (પાર કરાવવાના) કારણભૂતપણાને...’ અહીં કહે છે કે સંસારનો વ્યય થાય જીવમાં એને કાળે, એને કાળે એનું કારણ થાય છે. આહાહા..! અને મોક્ષની પર્યાયની ઉત્પત્તિ થાય એ સંસારના વ્યયને કારણે નહિ. એ પોતાની જ મોક્ષ દશાનો કાળ છે તો ઉત્પન્ન થાય છે. આહાહા..! આવી વાત એકાંત લાગે હોં માણસને. પ્રેમચંદભાઈ! એવું લાગે, લાગે હોં! આ તો એકાંત છે. બાપુ! એકાંત નથી, આ જ અનેકાંત છે. કહેવામાં આવ્યું માટે એનાથી થયું એમ નહિ એનું નામ અનેકાંત છે. સમજાણું કાંઈ?

‘તીર્થ સમાન અર્થાત્ તીર્થ એટલે આગમ-તેના કરનાર છે-’ તીર્થને આગમ પણ કહેવામાં આવે છે. સમજાણું? પ્રવચનને આગમને પણ તીર્થ કહેવામાં આવે છે. એ વાણીના કરનારા ‘તેમની (વાણી જયવંત વર્તે છે).’ આહાહા..! એમ કહીને એ સર્વજ્ઞ અને વીતરાગ દશા એમ ટકી રહી છે, જગતમાં છે તો એની નિમિત્તપણે વાણી પણ છે વ્યવહાર એમ અહીંયાં સિદ્ધ કરે છે. આહાહા..!

‘કેવા નામવાળા તેમને (નમસ્કાર)?’ કેવા છે એ ભગવાન (જેને) નમસ્કાર કરે છે એ? નમસ્કાર જેને કરે છે એ કેવા છે? કરનાર, નમસ્કાર કરનાર નહિ. ‘સકલાત્માને,...’ સકલાત્મા એટલે શરીરસહિત છે આત્મા એ. આહાહા..! અરિહંત લેવા છે ને? વાણીવાળા લેવા છે ને. અહીં સિદ્ધ લેવા નથી. પહેલામાં સિદ્ધને નમસ્કાર કર્યા. ઓહોહો..! એ સકલ,

કલ એટલે શરીર, સ એટલે સહિત. જે શરીર સહિત આત્મા છે. સિદ્ધ ભગવાન તો શરીરસહિત આત્મા છે. એને વાણી હોતી નથી. એથી અરિહંત ભગવાન શરીરસહિત છે.

જેને બીજી રીતે ‘શિવ...’ આત્મ સ્વરૂપને. નીચે શ્લોક છે ને?

શિવં પરમકલ્યાણં નિર્વાણં શાન્તમક્ષયં।

પ્રાપ્તં મુક્તિપદં યેન સ શિવઃ પરિકીર્તિતઃ।।

આને શિવ કહીએ. આહાહા..! ‘શિવ એટલે પરમ સુખ, પરમ કલ્યાણ અને જે નિર્વાણ કહેવાય છે તે જેમણે પ્રાપ્ત કર્યું તેવાને,...’ શિવ એને કહીએ. નમોત્યુણંમાં આવે છે. કર્યું છે નમોત્યુણં? કર્યું હશે. શિવમય મહ.. નથી આવતુ? શિવમય અય ... લોગ્ગસ છે. આપણે લોગ્ગસ છે દિગંબરમાં. આવા બધા શબ્દો છે. આહાહા..!

‘શિવ એટલે પરમ સુખ,...’ શંકર કીધું ને એને? ‘પરમ સુખ, પરમ કલ્યાણ અને જે નિર્વાણ કહેવાય છે તે જેમણે પ્રાપ્ત કર્યું તેવાને,...’ અહીં શિવ કહીએ. એ અરિહંતને શિવ કહીએ. આહાહા..! સમજાય છે? જેમને સર્વજ્ઞ અને વીતરાગદશા પૂર્ણ પ્રગટી છે એ સુખને કલ્યાણના દેનારા અથવા કલ્યાણસ્વરૂપ છે માટે તેને-અરિહંતને શિવ કહેવામાં આવે છે. આહાહા..! નમોત્યુણંમાં આવે છે એ શિવમય.. અર્થ કોને આવડતા હોય? હિંમતભાઈ કર્યું હતું કે નહિ લોગ્ગસ-બોગ્ગસ?

મુમુક્ષુ :- સામાયિક કરી હતી.

ઉત્તર :- સામાયિક કરી હતી એમ કહે છે. એમાં આવે છે એ. શિવમય મહિ... શબ્દોના ભાવ શું છે એ જરી સમજે તો એને ખ્યાલ આવે. એમ ને એમ ગડિયા ગોખે જાય, બોલે જાય એ તો ભાષા છે. આહાહા..!

‘ઘાતાને’ શિવને નમસ્કાર. આવા શિવને. એ અરિહંતપદને શિવપદ કહેવામાં આવે છે. આહાહા..! કેમ કે એ સુખને નિર્વાણ કહેવાય છે, જે તેમણે પ્રાપ્ત કર્યું. પૂર્ણ આનંદ અને પૂર્ણ મુક્તિ જેણે પ્રાપ્ત કરી છે. અરિહંતે નિર્વાણ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું છે ને? મોક્ષ જ પ્રાપ્ત છે. ભાવમોક્ષ પ્રાપ્ત છે. આહાહા..! ‘અસિ-મસિ-કૃષિ આદિ દ્વારા સન્માર્ગના ઉપદેશક હોવાના કારણે જેઓ સકલ લોકના અભ્યુદ્ધારક (તારણહાર) છે તેમને,...’ એ ઘાતા. એમ. ‘અસિ-મસિ-કૃષિ આદિ દ્વારા સન્માર્ગના ઉપદેશક...’

મુમુક્ષુ :- ખેતી કરવી ઈ સન્માર્ગ થયો ને?

ઉત્તર :- એ બધું પાપ છે. અને એ વસ્તુ છે એમ બતાવનારા છે. માટે ઘાતા.

અસિ-તલવાર, મસિ-કલમ. અસિ-તલવાર, મસિ-કલમ, કૃષિ-ખેડી. એનું સ્વરૂપ બતાવે છે એ. સમજાણું કાંઈ? તલવારવાળા જીવો આવા હોય, મસિ નામ લખનારા જીવો વાણિયા

આ અક્ષરના લખનારા આવા હોય. મસિનો અર્થ એ છે. અને કૃષિ-ખેડુ જીવો આવા હોય એનું સ્વરૂપ બતાવે છે માટે એને ધાતા કહેવામાં આવે છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

મુમુક્ષુ :- સન્માર્ગ..?

ઉત્તર :- આ વસ્તુ છે એમ બતાવે છે અને એનો નિષેધ કરીને વસ્તુનું સ્વરૂપ તારું બીજું છે એમ બતાવે છે. સન્માર્ગ એ. અસિ-મસિ અને કૃષિનો જે ધંધો એ સંસાર છે, વિકાર છે, દુઃખરૂપ છે. એ દ્વારા એનો અભાવ બતાવે છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? ઓલું આવ્યું હતું ને? ઋષભદેવ ભગવાને અસિ-મસિ અને કૃષિનો ઉપદેશ આપ્યો. જુઓ! આપે, પણ એ તો વિકલ્પ એ જાતનો હતો. એ વાણી એ જાતની નીકળી. એના તો એ જ્ઞાતા-દૃષ્ટા હતા. સમજાય છે કાંઈ? એમ કે એ દુઃખી પ્રાણી હતા બિચારા. કૃષિ વિના શી રીતે અનાજ પકવવું, લખ્યા વિના શી રીતે આને યાદ રાખવું? અસિ વિના સંભાળ રાખવી. માથે ન હોય તો કોણ સંભાળ રાખશે? એના વિના એ દુઃખી હતા માટે એણે બતાવ્યું. બતાવ્યું હતું એ તો વિકલ્પ હતો અને વાણી હતી. પણ એનું સ્વરૂપ બતાવ્યું કે આવું આમ હોય ત્યાં આમ હોય છે. અને એમાં એનું તાત્પર્ય તો એમાંથી પાછી વીતરાગતા બતાવી છે. સમજાણું કાંઈ? એને અહીં સન્માર્ગ કહેવામાં આવે છે. અસિ-મસિ અને કૃષિનું કહેવું એ માર્ગ છે? આ તો બહુ ધીરા થઈને તત્ત્વ સમજવાની વાતું છે, ભાઈ! આહાહા..!

‘ધાતાને-અસિ-મસિ-કૃષિ આદિ દ્વારા સન્માર્ગના ઉપદેશક હોવાના કારણે જેઓ સકલ લોકના અભ્યુદ્ધારક (તારણહાર) છે...’ લ્યો! તરવાનો રસ્તો બતાવ્યો માટે એ ભગવાન તારણહારા, ધાતા, એના કર્તા એમ કહેવામાં આવે છે. સમજાણું કાંઈ? ‘સુગતને-’ સુગત બુદ્ધને કહે છે. અહીં સુગત આને કહીએ. આહાહા..! ‘સુગત-સારું છે ગત એટલે જ્ઞાન જેમનું...’ સુગત. આહાહા..! જેને કેવળજ્ઞાન સારું છે એને એ પામ્યા છે માટે એને સુગત કહીએ. બુદ્ધને સુગત કહે છે એ તો ક્ષણિકવાદી મિથ્યાદૃષ્ટિ છે. સમજાણું કાંઈ? ‘સુગત-સારું છે ગત એટલે જ્ઞાન જેમનું અથવા જે સારી રીતે અપુનરાવર્ત્યગતિને (મોક્ષને) પામ્યા છે...’ સુગત. ભલી રીતે ગત નામ મોક્ષદેશની પર્યાયને પામ્યા છે. અરિહંત કેવળજ્ઞાનને પામ્યા છે એ મોક્ષદેશ છે. સર્વજ્ઞપદ જે પામ્યા એ જ મોક્ષદેશ છે. એને સુગત કહેવામાં આવે છે. આહાહા..!

